

Gode årsmøte, kjære kolleger, matprodusenter!

Alle må ha mat. Det er noe alle vet. De aller fleste tar for gitt at maten, den får vi tak i. Den jevne nordmann tenker at maten finner vi i butikkhyllene. De færreste nålevende personer i Norge har opplevd mangelsituasjoner – kanskje bortsett fra smør før jul i 2011, eller at varer er midlertidig tømt fra butikkene på grunn av kjedenes priskrig. Irriterende, men vi vet at det blir fylt opp fort. Denne virkeligheten kan fort bli snudd på hodet. Vi i landbruket har i lang tid advart mot usikkerheten som ligger i en lav sjølforsyning. Betydningen av landbruk over hele landet og at all jord holdes i hevd er en sikkerhet i krisetid, og en buffer mot ekstreme værforhold i deler av landet.

Nå er verden snudd på hodet. Vi opplever krig i Europas kornkammer, og forsyningene av mat og fôr, men også av innsatsfaktorer som energi og kunstgjødsel blir plutselig usikre. Vi i Norge har penger å handle mat for, men vi er avhengige av at noen vil eksportere mat til oss. Vi i Norge har rik tilgang på naturressurser som vannkraft, olje og gass, men prisene blir påvirket av verdensmarkedet. Vi i Norge har egen kunstgjødselproduksjon, men kontrollerer ikke prisen på eller tilgangen til ingrediensene. Vi i Norge har ikke kjøpt så mye hvete fra Ukraina, men matmangel ellers i verden påvirker også oss.

FN har vedtatt at hver nasjon har rett og plikt til å produsere mat til sin egen befolkning. Vi som sitter her, vet godt at den plikten ikke er oppfylt i Norge, og at vi må være dyktige agronomer for å øke sjølforsyninga her i landet. Vi ser ofte de runde bærekraftsmerkene på jakkeslaga til viktige personer. FNs bærekraftsmål nummer 2 er: Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk. Dette understreker ansvaret vi har også her i Norge. Vi må verne den dyrka marka mot nedbygging, vi må holde den i god hevd, og vi må utnytte den fornuftig.

Landbrukspolitikken er bygd opp for å få til dette så godt som mulig. Ikke minst må BONDEN være der for å gjøre jobben. Vi må ha bønder over hele landet for å utnytte ressursene der de er. Vi bønder utgjør den aller viktigste beredskapen for mat på bordet.

Allerede før krigen brøt løs i Ukraina, var markedet for hvete pressa. På tross av økt produksjon de siste 5 åra, har lagrene på verdensbasis gått ned. Klimapåvirkning og flaskehals i transporten av mat rundt i verden gjør produksjon og tilgang til mat sårbar. Vi har hatt to år med en verdensomspennende pandemi. Et folkerikt land som Kina har sikra seg tilgang på jordbruksarealer og lagerbeholdning av korn, mens resten av verden har basert seg på å få tak i maten akkurat i tide – just in time.

Så er altså det store paradokset at i det året da matproduksjon trengs aller mest, er norske bønder rammet av en kostnads-tsunami som gjør at det økonomiske grunnlaget vakler for mange. Vi som er tillitsvalgte i bondelaget, får klar melding fra medlemmene. Folk teller på knappene om de skal fortsette i næringa. Det er vinn eller forsvinn. Økonomien for de fleste av oss har vært dårlig gjennom

mange år. I resten av samfunnet er levestandarden svært høy, folk rundt oss har mye ferie og fritid og de har gode rettigheter dersom de blir sjuke. Våre inntekter ligger langt etter andre gruppers lønn. Uansett hvordan vi regner på det, er svaret helt krystallklart: slik det er nå, drives for mye av matproduksjonen vår på dugnad. Det regnes mye om dagen, og alle mattestykkene viser altså det samme uavhengig av hvilke formler vi setter inn. Inntekta til bonden må vesentlig opp! Så er det slik at bondens inntekt er et resultat av politikk – hva samfunnet ser seg tjent med, og hvilken forståelse man har for hva landbruket og matproduksjonen betyr. I tillegg er vi selvfølgelig selvstendig næringsdrivende, og inntekta vil avhenge av at vi gjør gode valg i drifta vår. For første gang på flere tiår har vi nå ei regjering som har sagt helt tydelig at matproduksjonen her i landet er viktig og skal vernes mot import, at sjølforsyningsgraden skal opp og ikke minst at bondens inntekt skal opp på nivå med andre i samfunnet. Det står i Hurdalsplattformen til regjeringa, men det er også bekrefta av stortingsflertallet flere ganger etter valget.

Nå er den store oppgaven vår å skape forståelse for at det haster, og at store penger må legges på bordet i jordbruksoppgjøret til våren. Vi må øke både priser og tilskudd for å få det til. Vi i Innlandet Bondelag har sendt inn et innspill til forhandlingene basert på alle uttalelsene fra dere i lokallaga. Vi er glade for det store engasjementet med innspill fra så godt som alle. For å snu depresjonen som ligger over næringa nå, må vi få et tilbud fra Staten som gir framtidstro og optimisme. Vi trenger et betydelig jafs i retning av å rette opp inntektsforskjellen mellom oss og andre grupper. Vi trenger et godt startpunkt for en forpliktende opptrappingsplan for landbruket i løpet av fireårsperioden som ligger foran oss. Vår høyeste prioritet er å styrke inntektsmulighetene for alle, og tette en stor del av inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper dette året, det vil si vesentlig mer enn ¼. Ut fra dagens situasjon og forutsetninger, samt med bakgrunn i deres innspill, vil dette tilsvare minimum 100.000 kroner per årsverk. Da mener vi altså et løft på minimum 100.000 kroner ETTER at kostnader er dekt, og etter at man har tatt høyde for en utvikling på linje med lønnsoppjøret. Det vil bli krevende å lage en god prognose for kostnadsveksten i 2023, men at kostnadene skal dekkes ligger til grunn for hele oppsettet vårt; man klarer ikke å tette noe gap uten at man først har dekket inn kostnadene.

Vi ser av statistikken at enkelte produksjoner ligger lenger bak inntektsmessig enn andre, og i år som i fjor gjelder det sau, ammeku og korn. Vi peker på at et løft for disse produksjonene må prioriteres i år. Men vi snakker ikke om en prioritering på bekostning av andre. Her må det betydelig med friske midler inn, slik at alle produksjoner kan løftes. Det kan ikke være noen tvil om at inntektene må opp i hele næringa.

Det er nå tre år siden vi har hatt en vanlig jordbruksforhandling med staten, og i år får vi den første runden med ny regjering. Vi har stort behov for å se nærmere på flere ordninger i landbrukspolitikken – vi må komme oss til forhandlingsbordet og få diskutert politikk, og vi må løfte problemstillinger som gjelder for hele landet og ting som gjelder mer spesifikt lokalt. En av de nasjonale problemstillingene som trenger å løftes er spekulasjon med mjølkekvoter. Dette var et stort tema på årsmøtet i Norges Bondelag i 2019, blant annet etter påtrykk fra flere som er i salen i dag. Nå må vi endelig få satt oss til forhandlingsbordet og tatt tak i den saken. Et annet spørsmål er inndeling av arealsoner. I Innlandet har vi tre arealtilskuddssoner, nemlig 1, 3 og 5a. Disse sonene er et hjelpemiddel for å kanalisere produksjonen til de mest hensiktsmessige områdene, at man dyrker korn på kornjord og gras på grasjord. Dessverre er det slik at denne inndelingen er for grovmaska. Etter 2017 ble kanaliseringsgrepet strammet inn, og det har ført til store problemer for dem som ligger i høyereliggende deler av sone 1 og 3. Der er det ikke mulig å få fram modent korn, men legges heller ikke opp til å drive med gras og drøvtyggere. Det er også altfor stor forskjell mellom grovfôrtilskuddet i vår sone 5a i dalførene og opp til snaufjellet, og sone 5b på Vestlandet. Innlandet Bondelag mener tilskudd og regler knytta til soneinndelinga ikke passer med terrenget, og sammen med Trøndelag Bondelag har vi engasjert NIBIO til å se nærmere på dette. Samtidig spiller vi problemstillingen inn til forhandlingsutvalget i årets jordbruksforhandlinger.

Rovviltproblematikken har tatt mye plass i bondelagets arbeid i både Hedmark og Oppland de siste 30 åra, og gjør det fortsatt. Det var en stor seier at lisensjakta innafor ulvesona til slutt ble gjennomført i tråd med rovviltnemndas vedtak nå i vinter. Det merkes at det er nye koster på plass i regjeringskontorene – takk for det! Fortsatt står det igjen en del på å få felt jerv slik at vi kommer ned på bestandsmålet. Vi i bondelaget jobber med å få på plass tiltak for å få tatt ut dyr effektivt. Et annet dyr som har kommet over svenskegrensa, er villsvinet. De har etablert seg i Haldensområdet, og sprer seg nå med stor fart nordover. Dessverre har vi ynglende populasjoner flere steder i Innlandet. Vi i Innlandet bondelag står på for å få kraft i bekjempelsen av villsvin, for det er ikke meningen at disse dyra skal etablere seg her. Her må alle gode krefter settes inn, gjerne også fra lokallagas side, for å få en effektiv bekjempelse, slik at vi ikke kommer i en slik situasjon som vi ser i Sverige der villsvinbestanden har kommet ut av kontroll.

Vi er samla til årsmøte, og jeg gleder meg til skikkelig gode meningsutvekslinger her i disse to dagene. Årsmøtet er en arena for å få fram medlemmenes stemmer. Vi har fått inn saker som vi skal diskutere, og vi får besøk av politikere som både skal debattere med hverandre og få innspill fra salen. Vi var heldige og fikk gjennomført fysisk ledermøte på høsten i fjor, men dette er det første

fysiske **årsmøtet** i Innlandet Bondelag. Takhøyden skal være stor, og jeg ønsker at alle skal føle at det er greit å ta ordet og si sin mening. For mange er det første gangen på en slik arena. Husk at det har vært en «første gang» for alle som er her! Vi som er mer erfarne må være inkluderende for nye, og siden vi er veldig mange her i dette ganske nye fylkeslaget, er det mange som ikke har møttes tidligere. Ta sjansen og snakk med noen du ikke kjenner! Det er antakelig en bonde 😊 Diskusjonene har i stor grad gått i sosiale medier de siste to åra, og vi skal være veldig glade for at vi har hatt den kanalen for meningsutveksling i pandemitida. Samtidig kan debattklimaet bli vel hardt når man sitter bak et tastatur. Det er viktig å huske at det er mennesker bak Facebook-profilene også. Og det er viktig å være klar over at man fort havner i ei boble som reflekterer mer av det samme synspunktet som du sjøl er interessert i – algoritmene styrer. Dermed kan man fort skru seg ned i en negativ spiral hvis man ikke klarer å rive seg løs og ta noen pauser fra arbeid og skjerm. For min egen del har jeg stått i mange diskusjoner på sosiale medier, og jeg syns det kan være både interessant og lærerikt. Den gangen jeg imidlertid holdt på å bli helt satt ut, var da mine velmente råd i ei vanskelig tid med høye regninger ble møtt med hånlige sarkasme av en Facebook-debattant. Vi som er tillitsvalgte må tåle å stå i stormen, men det ta vare på hverandre, både i sosiale medier, og i det virkelige liv, det skal man aldri glemme. Det er dessverre ikke blitt mindre aktuelt at regningsbunken gjør oss bønder fortvila. Tvert imot.

2022 blir et *avgjørende* år. Vi skal gjennom et jordbruksoppgjør som blir *avgjørende* for om mange bønder satser på videre drift eller avvikling. Tallgrunnlaget for jordbruksforhandlingene skal revideres når Gryttenutvalget har kommet med sin innstilling, og vi venter en opptrappingsplan for hvordan inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper skal tettes. Det er viktigere enn noen gang at vi står sammen i bondelaget og holder et høyt fokus på framtida for norsk matproduksjon. Kraften av 60.000 medlemmer som står sammen bak et slikt krav, kan ikke undervurderes.

Andre land ruster seg for å produsere mer til egen befolkning. I Tyskland legger man opp til å dyrke jord som tidligere har vært avsatt til kantsoner og lignende. Irland oppretter nå en nasjonal komite for fôr- og matsikkerhet. Sammen med Ukraina har Ungarn lagt ned eksportrestriksjoner. Verdens ledere samles for å diskutere den alvorlige forsyningsssituasjonen: EU-lederne i møte i Versailles forrige uke lovet å bedre matsikkerheten ved å bli mer sjølforsynt. Landbruksministrene i G7-landene som møttes på fredag uttrykker alvorlig bekymring (grave concern) for situasjonen. Vekstsesongen ligger foran oss, våronna er snart i gang. I Norge har vi fått signal om høyere kornpris og bedre premiering av protein i fôrkorn. Men mange står fortsatt uten kunstgjødsel eller de har kjøpt inn mindre enn vanlig og kjenner desperasjonen stige for hver dag som går og våronna rykker nærmere. Noen har rett og slett ikke penger, andre tenker at lønnsomheten i næringa ikke forsvarer innkjøp av

gjødsel. Grasavlingene denne sommeren kan bli avgjørende for husdyrholdet gjennom neste vinter med stigende kraftfôrpriser.

Jonas og Trygve, hør på oss: det er ikke landbruksdelen av Hurdalsplattformen som skal settes på vent når dere sitter i budsjettkonferanse og legger prioriteringene nå. Det er ingen risiko for at bedring av økonomien til bonden får økonomien til å koke. Tvert imot må bondens inntekt løftes betraktelig så raskt som mulig for å sørge for at vi fortsatt har matproduksjon her i landet. Vi må bli satt i stand til å utføre samfunnsoppdraget vårt – matforsyning i tråd med FNs bærekraftsmål. Vi kan ikke fortsette med at ektefeller eller andre jobber finansierer gardsdrifta. Det må rett og slett komme en marsjordre fra høyeste hold, sammen med løsninger som gir trygghet for inntjening. Nå må vi bønder få en klar beskjed om at vi må kjøre på og gjøre den jobben vi ønsker mest av alt: produsere trygg og god mat til den norske befolkningen, for å gi sikkerhet for matforsyning i Norge og i solidaritet med folk i fattige land som også må få tilgang på mat.